

Maturita z češtiny počítá jen s rodilými mluvčími

Autorka: Michaela Jiroutová, META, o.p.s.
Srpen 2020

Maturanti letos dlouho čekali na verdikt, kdy, jak a jestli vůbec budou maturity probíhat. Ještě napjatější byli ti s odlišným mateřským jazykem (OMJ), které představa maturity z českého jazyka a literatury (ČJL) děsí od prvního ročníku. Je pro ně totiž mnohem náročnější než pro rodilé mluvčí, i když už se v ČR vzdělávali roky.

Letos byla maturantům odpuštěna písemná slohová práce, jež je pro žáky s OMJ nejnáročnější a jsou v ní dlouhodobě nejméně úspěšní. Vytvořit ucelený text s vlastními myšlenkami, a to se splněním všech formálních požadavků, v odpovídající jazykové a slohové kvalitě, je pro nerodilé mluvčí oříškem. Maturanti letos museli splnit tedy jen didaktický test a ústní zkoušku. V praxi se ukazuje, že jsou žáci s OMJ u ústní zkoušky úspěšní hned na první pokus, protože ji hodnotí sami učitelé, kteří je vzdělávali po celou dobu jejich studia, dobře je znají a dokáží je tedy kvalitně a adekvátně připravit.

S didaktickým testem z ČJL je to složitější, protože je koncipovaný pro rodilé mluvčí a počítá s dovednostmi porozumění složitým textům, ale i práce s metajazykem (popis jazyka jazykem). K sáhodlouhým textům se poji složitě formulované otázky s výběrem odpovědí, které zamotají hlavu nejednomu rodilému mluvčímu (viz úloha č. 12)¹:

- 12 Která z následujících možností patří na vynechané místo (****) ve výchozím textu?**
(Správné řešení musí odpovídat kontextu výchozího textu.)
- A) Přiznání je ale zrada. Důležité je jen to, co člověk řekne; na citech nezáleží.
 - B) Přiznání ale není zrada. Důležité je jen to, co člověk řekne; na citech nezáleží.
 - C) Přiznání je ale zrada. Není důležité to, co člověk řekne; záleží jen na tom, co cítí.
 - D) Přiznání ale není zrada. Není důležité to, co člověk řekne; záleží jen na tom, co cítí.

Slovíčkaření a hledání drobných nuancí v odpovědích maturanty s OMJ výrazně zpomalí v už tak napjatém čase, častěji se v odpovědích ale ztratí a odpověď si tipnou. Problematické formulování odpovědí v testu lze doložit také následující úlohou (viz úloha č. 30):

- 30 Které z následujících tvrzení o TEXTU 1 je pravdivé?**
- A) V každé z obou slok druhé části textu se vyskytuje anafora a zároveň epifora.
 - B) V každé z obou slok třetí části textu se vyskytuje anafora a zároveň epifora.
 - C) Pouze v první sloce druhé části textu se vyskytuje anafora a zároveň epifora.
 - D) Pouze v první sloce třetí části textu se vyskytuje anafora a zároveň epifora.

¹ Použité příklady ze zadání maturitního didaktického testu z jarního termínu 2020, viz <https://maturita.cermat.cz>

Obsahový úkol je jasný: najít v uvedené básni *anaforu* a *epiforu*. Jenže zadání odpovědí posouvá tento úkol ještě mnohem dál. Nestačí básnické figury najít, je nutné se zorientovat v nabízených možnostech a vybrat tu pravdivou (zde naštěstí “jen” pravdivou, často je ale zvykem právě zamotat zadání pokynem najít “nepravdivé” tvrzení). Žákům s OMJ (jakkoli jsou figur znalí) takovéto úlohy zaberou kvůli hledání drobných rozdílů v tvrzeních mnohem více času i úsilí než rodilým mluvčím.

Mnohem složitější jsou pro žáky s OMJ také úlohy porovnávající, zda uvedené informace ne/vyplývají z výchozího textu. Úloha (která se ovšem běžně používá pro zjištění porozumění textu při výuce cizích jazyků) se v maturitním testu bohužel opět maturanty snaží zmást slovíčkařením (viz úloha č. 1).

VÝCHOZÍ TEXT K ÚLOHÁM 1–6

(1) Pohled na fotografie z ulic Cândido Godói vyvolá v člověku dojem, že vidí dvojité. Zákony pravděpodobnosti totiž v tomto městečku, ležícím na jihu Brazílie poblíž Argentiny, zřejmě neplatí. Zatímco např. v České republice připadá jeden porod dvojčat na zhruba padesát jednočetných porodů, v Cândido Godói se dvojčata rodí při každém desátém porodu. Město si na své výjimečnosti zakládá. Jeho symbolem je socha ženy chovající **identická** dvojčata, nad městskou bránou spatříte nápis *Vítejte v zemi dvojčat*.

(2) Zvýšený výskyt dvojčat neunikl pozornosti **vědcům**, tento fenomén zde zkoumají již od 60. let minulého století. Nedávno jihoamerické městečko vzbudilo zájem celého světa, a to kvůli odvážné a dosti ***** teorii argentinského historika Jorgeho Camarasy, který vysoký podíl dvojčat v tamější populaci spojuje s odpornými zločinnými praktikami Josefa Mengeleho. Ve své publikaci z roku 2008 nazvané *Mengele: Anděl smrti v Jižní Americe* Camarasa uvedl, že jeden z neznámějších nacistických lékařů měl v Cândido Godói laboratoř, v níž prováděl různé experimenty směřující k jedinému cíli – uměle zvýšit počet jedinců vyhovujících nacistickému ideálu „čisté rasy“. K **tomuto** závěru Camarasa dospěl na základě **svědectví** místních pamětníků. Josef Mengele prý v Cândido Godói působil: údajně byl poměrně ceněným odborníkem, který pod jménem Rudolf Weiss pečoval o těhotné ženy. Jaká je ale pravda? Odhalil Camarasa nová fakta ze života Anděla smrti, nebo se dopustil (možná nezáměrně) ***** veřejnosti?

(3) Ve prospěch jeho hypotézy hovoří některé skutečnosti: Mengele se výzkumem, jehož cílem bylo zvýšit pravděpodobnost vícečetného těhotenství, zabýval na Hitlerův příkaz už během svého působení v koncentračním táboře Osvětim a po válce opravdu žil pod falešnou identitou v Jižní Americe. Početná skupina odborníků ale Camarasovu teorii odmítá jako nepodloženou. Příčinu celé záhady tedy asi nenajdeme v ničem jiném než v dědičnosti.

(vtm.e15.cz; www.stoplusjednicka.cz, upraveno)

max. 2 body

1 Rozhodněte o každém z následujících tvrzení, zda jednoznačně vyplývá z výchozího textu (A), či nikoli (N).

	A	N
1.1 Jihoamerický stát, v němž leží městečko Cândido Godói, na jihu sousedí s Brazílií.	☐	☐
1.2 Fenoménem zvýšeného výskytu dvojčat v Cândido Godói se vědci zabývají od 60. let 19. století.	☐	☐
1.3 Zatímco v České republice jsou jednočetné porody častější než porody dvojčat, v Cândido Godói je to naopak.	☐	☐
1.4 Hypotéza Jorgeho Camarasy byla zveřejněna v autobiografické knize od nacistického lékaře nazvané <i>Mengele: Anděl smrti v Jižní Americe</i> .	☐	☐

Takové otázky k výchozím textům netestují porozumění sdělení celého textu nebo jeho částí, ale schopnost odhalit drobné rozdíly ve dvou podobných tvrzeních.

Velký problém mají žáci s OMJ také s hledáním pravopisných chyb (nehledě na nesmyslnost odečítání bodů za chybnou odpověď, nikoli přiřítání bodů za správnou odpověď). Žáci s OMJ si nejlépe fixují pravopisnou správnost slov hlavně vizuálně - čím víckrát uvidí slovo napsané, tím lépe si zapamatují jeho podobu. Vyskytne-li se pak v zadání testu např. slovo *plískanice*², mohou maximálně tipovat, zda je chybně zapsané a co to vůbec je. Hledání chyb je dovednost, kterou je třeba i u rodilých mluvčích dlouho trénovat, ale kterou v praktickém životě nepoužijí, pokud se nestanou korektory či učiteli.

Kvůli takovým a mnohým dalším úlohám didaktického testu, na něž se dá připravit v podstatě jen procházením testů z minulých let a hledáním logiky odpovědí, pak jsou neúspěšní i jinak výborní studenti. Např. Saša z Ukrajiny, který nastoupil do české školy v 9. třídě a letos maturoval. Po celou dobu studia měl průměrné známky, dokonce ze slohových prací dvojky a trojky, při kontaktu s ním nepoznáte, že není rodilý mluvčí. Zvládnul odmaturovat ze všech odborných předmětů, cizího jazyka i ústní zkoušky z ČJL. Bohužel mu chyběly 2 body v didaktickém testu z ČJL, protože často nechápal, na co se ho v testu ptají, nebo se ztratil v nabízených možnostech. A to i přesto, že v rámci kurzu přípravy žáků s OMJ k maturitě společnosti META dva měsíce intenzivně na didaktický test cvičil. Z uvedeného přípravného kurzu byla u didaktického testu úspěšná jen polovina účastníků. U ústní zkoušky z ČJL uspěli všichni zúčastnění napoprvé. Tak kde je zakopaný pes?

Žáci s OMJ mohou za určitých podmínek získat pro vypracování maturitního didaktického testu více času, ten ale nestačí. Žáci s OMJ potřebují zadání a odpovědi, které pro ně budou srozumitelné. Stejně jako je tomu v případě neslyšících maturantů, kteří již mají upravené testy tak, že skutečně zjišťují jazykové porozumění textu.

Celá koncepce didaktických testů (příjímací zkoušky i maturita) z ČJL, které obecně hodnotí, co žáci neumí, jde bohužel proti smyslu výuky cizích jazyků (připusťme si konečně, že čeština je pro žáky nerodilé mluvčí cizím jazykem). Tam se totiž vždy učí to, co je v jazyce nejčastěji používáno a je to důležité pro život, výjimky přicházejí na řadu až po čase, kdy je jazyk hlouběji zakořeněn a používán. Bohužel didaktické testy v současné podobě pracují naopak s výjimkami z pravidel, chytáky a slovíčkařením. A dokud nebudou zohledňovat žáky s různými speciálními vzdělávacími potřebami včetně těch s odlišným mateřským jazykem, nebudou tito moci být ve vzdělání úspěšní a naše společnost tak bude zbytečně přicházet o vzdělané mladé lidi.

² Podle Českého národního korpusu je frekvence výskytu slova *plískanice* 0.99 na milion slov.